

חיים חמיאל/ירושלים

ראש השנה ויום הכיפורים בתורה

ראש השנה ויום הכיפורים נזכרים בספר ויקרא (כג), שבו נמנו "מועדי ה' מקראי קודש" ובספר במדבר (כט), שבו נמנו כל הימים שיש בהם קרבן מוסף. ראש השנה נזכר בוויקרא כג, כג-כה ובבמדבר כט, א-ו, ויום הכיפורים נזכר בוויקרא טו, א-ד; כג, כו-לב; ובבמדבר כט, ז-יא * . ב"מעיונת" לשלש רגלים נמנו החידושים המיוחדים שבאו בחזרות על הרגלים, שכן אין חזרה על העניין, אלא אם כן נתחדש בו דבר מה השייך לאותה פרשה. מסתבר איפוא שמשום כך לא נזכרו מועדים אלה ("ה' ויהי"כ) במניין המועדים הנמנים בשמות (פרשת משפטים פרק כב, יד-יז ופרשת תשא פרק לד, יח-כו) ובדברים (פרק טז), משום שהעליה לרגל — "יידאה כל זכורך" — האמורה שם בשלש הרגלים, אינה נהגת במועדים אלה.

במאמר שלפנינו מובאים פסוקי התורה לפי נושאים, וזאת כדי להקל על המורה את העיון בענייני הימים הנוראים כפי שהם כתובים בתורה ומשתקפים בדעות הפרשנים. בהקדמה ל"מעיונת" ב', בעמ' 12, צוינו האפשרויות המותרות דיות הגיתנות למורה על ידי ריכוז הפסוקים ודעות הפרשנים סביבם. הפעם נוספו הערות מדריכות להבנת הדיוקים המיוחדים שהודגשו על ידי פרשנים שונים.

סידור הפסוקים לפי נושאים מתוך הצגת שאלות ובעיות מאפשר לשתף את הלומדים בהסברת דעות הפרשנים, בהערכת גישתם והשקפותיהם וביישוב חזרות וסתירות. החלוקה לפי נושאים מאפשרת בחירה — לשם ריכוז והעמקה בהבנת דברי התורה על מועדים אלה, שהם הימים הנוראים בתוך כל ימות השנה.

* וכן בשמות ל, י: "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם".

(א) ראש השנה בתורה

[א] התקופה

ויקרא כג, כד: בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדְשֵׁי יְהוָה לְכֶם שִׁבְתֹּן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ.

במדבר כט, א: וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדְשֵׁי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יְהוָה לְכֶם.

[א] התקופה

מבחינת התקופה מיוחד מועד זה משאר המועדים בשני דברים:

(א) שהוא חל באחד לחודש תשרי;

(ב) שעושים אותו שני ימים גם בארץ ישראל ודנים אותם כיום אחד ארוך — יומא אריכא.

(1) ויק"ר כט, יא: לעולם שביעי חביב. למעלה שביעית חביבה: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות — ס'לו לרוכב בערבות ביה שמר (תהלים סח, ה). בארצות שביעית חביבה: ארץ, אדמה, ארקא, גיא, צייה, נשייה, תבל — ויהוא ישפוט תבל בצדק' (שם, ט, ט). בדורות שביעי חביב: אדם, שת, אנוש, קינן, מהללאל, ירד, חנוך — וייתהלך חנוך את האלהים' (בראשית ה, כד). באבות שביעי חביב: אברהם, יצחק, ויעקב ולוי וקהת ועמרם ומשה — ו'משה עלה אל האלהים' (שמות יט, ג). במלכים שביעי חביב: שאול ואיש'בושת דוד ושלמה ורחבעם ואביה ואסא — ויקרא אסא אל ה' אלהיו' (דבהי"ב, יד, י). בבנים שביעי חביב, 'אוצם הששי, דויד השביעי' (דבהי"א ב, טו): בשנים שביעית חביבה — ו'בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ' (ויקרא כה, ד). בימים שביעי חביב — ו'יברך אלהים את יום השביעי' (בראשית ב, ג). בחודשים שביעי חביב, 'בחדש השביעי' ראכ"ע: כי תחילת החשבון מניסן, כי בו יצאנו ממצרים, ועוד כי אביב השעורים תחילה, ואחרי כן בכורי קציר חטים, ואחר כך באספך את מעשיר, ואלה המועדים תלויים להיותם בימים הנזכרים (פירוש: לכוין החשבון היטב שיבואו באותם הימים הידועים).

(2) בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקדשים את החודש עפ"י עדי ראייה שראו את מולד הירח. כיון שחששו שמא יאחרו לבוא ולהעיד והירח כבר נראה בשלושים באלול, לכן קבעו ראש השנה ביום השלושים באלול. אם באו עדים באותו יום, היו מקריבים מוספי היום — ואם באו אחרי הקרבת המוספים עיברו את החודש וקבעו את א' בתשרי למחרת אותו יום, והיו שני ימי ראש השנה. בירושלים "שהן מכירין זמנו של חודש" (ויק"ר כט, יב), אפשר היה לקבוע יום שחל בו ראש השנה — ולפי ראיית העדים קבעו יום אחד או שניים. לא כן בשאר

[ב] שבתון

ויקרא בנ, כדכ"ה: **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבְּתוֹן... כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ.**

ערי ארץ ישראל, כיון שביום טוב לא היו שלוחים יוצאים ל"גבולין", לא היו יודעין זמנו של חודש והיו עושים ראש השנה שני ימים. ודין שני הימים כיום אחד לכל דין של יום טוב (חוץ מקבורת המת שנוהגין ביום שני של ראש השנה כביום טוב שני של גליות). (עי' רמב"ם הל' יום טוב א, כג-כד).

וכן במשנה ראש השנה פ"ד מ"ד: בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום (של שלושים באלול ונהגו בו קדושת החג מספק, לפי שמשכנס ליל שלושים יכולים עדים לבוא כל שעה ולהעיר שדאו את הירח ונמצא אותו יום ראש השנה — אלבק) וכו' התקינו שלא יהיו מקבלין (את העדים) אלא עד המנחה (עד זמן הקרבת התמיד של בין הערביים) ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה, נהגין אותו היום קודש (משלימים את היום בקדושת החג, כמו שנהנו מספק קודם שבאו העדים).

רש"י (ר"ה ל ט"ב): נוהגים אותו היום קודש — בראש השנה קאי דמש-חשכה, לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש, שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו בית דין ונמצא שהלילה הנה ליל יו"ט הוא, וכן למחר כל היום עד המנחה, ואם באו עדים קודם המנחה — בית דין מקדשים את החודש ונודע שיפה נהגו בו קודש. ואם מן המנחה ולמעלה באו אעפ"י שאין בית דין מקבלין אותן לקדשו היום, ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר, אעפ"י כ גומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה דלמא אתי לזוללי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום ויאמרו: אשתקד נהגנו בו קודש חנם ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול.

ומדוע לא קבעו שני ימים לשאר החגים בארץ ישראל ?

שאר החגים חלים באמצע החודש וכיון שהעידו עדים בראש החודש, היו יודעים בא"י מתי חל החודש וקובעים לפיו את מועד החג. ורק בחו"ל, כיון שלא ידעו עד אז אימתי קידשו בית דין את החודש, קבעו שני ימים משום ספיקא דיומא.

[ג] שבתון

(1) אונקלוס: בירחא שביעאה בחד לירחא יהי לכון ניחא.

ת"י: בתשרי דהוא ירחא שביעאה [בתד לירחא] יהא לכון יומא טבא. ר"ה, לב ע"א: רבי אליעזר אומר וכו' שבתון — זה קדושת היום (רבנו חננאל: והוא יאתה בחרתנו מכל העמים) וכו' אמר לו רבי עקיבא: מפני מה לא נאמר 'שבתון' — שבות, שבו פתח הכתוב תחילה (רש"י: והוא בא

להזוהר על המלאכה, שהוא עיקר, וכך יפה לדרוש, הואיל והוא ראשון במקרא והשביתה ראשונה (כולם) אלא 'שבתון' — קדשהו בעשיית מלאכה וכו'. ועי' אברבנאל בהעדה 3.

ה ע ר ה : לא מצאנו "שבתון" במועדים, אלא כאן ובחג הסוכות (ויקרא כג, ט) : "ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון". שם מפרש אונקלוס : 'ניחא' וגם ת"י : 'ניחא'. ורמב"ן שם : "שתשבתו ותנוחו בהם". ומעיר רמב"ן כאן : "ועל דעתם (של רבותינו) המועדות כולן הוקשו זה לזה, כי לא נאמר 'שבתון' בחג המצות ולא בעצרת".

רמב"ן : שיהיה יום שביתה לנוח בו. ואמרו רבותינו 'שבתון' — עשה הוא. והנה העושה מלאכה ביו"ט עובר בלאו ועשה, והשובת בו מקיים עשה... שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה ביו"ט אפילו מדברים שאינם מלאכה. לא שיטרח כל היום למרוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות געולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ביו"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר. ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף השולחנים על שולחנם והזהר-בים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירים עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה. לכן אמרה תורה שבתון, שיהיה יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח ממלאכה וכו' פירוש שבתון כך הוא שתהיה לנו מנוחה מן הטורח והעמל וכו'.

והנה הוזהרו על המלאכות בשבת בלאו ועונש כרת ומיתה, והטרחים והעמל בעשה הז"ה, וביו"ט המלאכה בלאו והטורח בעשה וכו'.

(2) ה ע ר ה : בשבת וביום הכיפורים נאמר : "כל מלאכה לא תעשו" (ויקרא כג, ג, כח) ובשאר המועדים נאמר "כל מלאכת עבודה" (שם, פסוקים ז, ח, כא, כה, לה, לו). — רש"י לפסוק לו : "כל מלאכת עבודה" — אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם, שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר. 'לא תעשו' — יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה, ת"ל 'היא'.

רמב"ן לפסוק ז : ... ויאמר 'כל מלאכת עבודה לא תעשו' — לאסור כל מלאכה שאיננה אוכל נפש, ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן.

ה ע ר ה : המפרשים הבחינו בהבדל שבין "מלאכת עבודה" לבין "מלאכה" ואמרו, שבכל ההגים שבהם אוכל נפש מותר נאמר 'כל מלאכת עבודה' ואילו בשבת וביו"ט, שבהם אף אוכל נפש אסור, כתוב 'כל מלאכה' ללא הגבלה של 'מלאכת עבודה'. עי' ראב"ע ורשב"ם שמות יב, טז ולהלן הערה 3 ומעינות פסח "חג הפסח בתורה", הערות לנושא "מקרא קדש ושביתה ממלאכה".

במדבר כט, א: ... כִּלְ-מְלֹאכֶת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ.

[ג] זכרון תרועה—יום תרועה

ויקרא כג, כד: ... זְכָרְךָ תִרְעָה...

(3) ר"ה כט ע"ב: תנא רבי שמואל: 'כל מלאכת עבודה לא תעשו'—יצתה

תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה.

ה ע ר ה : קודם לכן נאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו" בפסח (במדבר כח, יח) וביום הביכורים (פסוק כו), ואח"כ נאמר נוסח זה בסוכות (כט, יב) וביום השמיני (פסוק מה). ר ש " י ל פ ס ו ק י ח : "כל מלאכת עבודה לא תעשו" — אפילו מלאכה הצריכה לכם כגון דבר האבד, המותר בחולו של מועד, אסורה ביו"ט". (ועי' רמב"ן ויקרא כג, ז).

אברבנאל: ... ואין עניין שבתון איסור מלאכה לא מן התורה ולא מדרבנן, אבל היו שלשת המאמרים האלה 'שבתון', 'מקרא קדש', 'כל מלאכת עבודה לא תעשו', מפני שהיו סוגי העבירות או המצוות אשר יעשה אותם האדם—שלשה. האחד בלב, ר"ל במחשבות; והשני—בפה, ר"ל בדיבור ובלשון; והשלישי במעשה והפעולות וכו' ולכן צויה יתברך באלו המועדים דברים כנגדם. כי הגה צויה שיהיה להם 'שבתון', רוצה לומר מנוחה נפשית ומרגוע בלבבם בביטול כל מחשבה ורעיון מענייני העולם הזה ועסקיו ומכל דאגה ועצבון, שכל זה יסירו מלבם באופן שיהיה או בנפשם שבתון ומנוחה מלשון 'שבת וינפש'. ומפני שהאדם, כשיכריזו עליו לבוא לדין, יפחד ויחרד, לכך אמר יתברך כי ביום הזה יהיה לכם שבתון ומנוחה ומרגוע נפשי עם היות שיהיה זכרון תרועה, שהוא ההכרזה ליום הכיפורים, שבו נתתם המשפט, ולכן תשקטו ואל תיעצבו כי טבא הוא וטבא ליהוי. ועל דרך זו אמר ע ז ד א (בחמיה ת, י): 'אכלו משמנים ושתו ממתקים... ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוכם'. וכבר יורה אמיתת מה שפירשתי במלת 'שבתון' שהוא נאמר על המנוחה הנפשית וביטול מחשבות העולם הזה, שיהיה להם ביום ההוא מה שאמרו בפרקא קמא דראש השנה וכו'. רבי אליעזר אומר: שבתון זה קדושת היום וכו' כי הגה יחס שבתון לקדושת היום שהיא בנפש וכו'.

[ג] זכרון תרועה—יום תרועה

פילון האלכסנדרוני ('על המצוות' ספר ב') קשר במלים "זכרון תרו-עה" את הטעם לתקיעת השופר ולשם החג. הוא מונה שני טעמים לתקיעה בשופר "אחד מיוחד לעם ישראל ואחד משותף לכל בני האדם". הטעם המיוחד לעם ישראל הוא, כי התקיעה היא "זכרון למעשה אדיר ונשגב בשעת מתן תורה. או מן השמים נשמע קול שופר חזק מאד, שנועד להגיע עד ירכתי תבל, כדי שאף

אלה שלא היו באותו מעמד וגם היושבים בקצות הארץ יחרדו בשימם על לבם, שאותות גדולים כאלה מעידים על מעשים גדולים. וכי יש דבר מועיל לאדם יותר מעיקרי המצוות שהאלהים בכבודו ובעצמו הודיעם, לא ע"י שליח כשאר המצוות? והטעם המשותף לכל האנושות הוא "שהשופר כלי מלחמה הוא להסתערות על האויב בקרבם אל המלחמה וכן לנסיגה לאחור בשעה שיש צורך להפסיק את הקרב ולחזור למחנה. והנה עוד מלחמה אחרת יש, מלחמה בידי שמים, בשעה שהבריאה עושה מלחמה עם עצמה, ויסודותיה תוקפים זה את זה, והרצון לסדר נכבד לפני התאווה ללא סדרים. והנה שתי המלחמות ישתיתו את יכול הארץ וכר — אסונות כאלה סימן הם, לדעתי, שהרשע במקומות אלה וכו' זורם בכל עזו. לפיכך קראה התורה לחג הזה 'זכרון תרועה' על שם השופר כלי המלחמה וקבעה חג זה להגיש בו תודתנו לאלהים עושה השלום ומגינו וכר".

זהו: פקודת דא לתקוע שופר בראש השנה, דהוא יומא דדינא וכר' (אמור צח).

ה ע ר ה : מפרשים רבים עומדים על השינוי — הנראה כסתירה — בין 'זכרון תרועה' לבין 'יום תרועה', שכן 'זכרון' פירושו קריאת פסוקים המזכירים את התרועה, ואילו "יום תרועה" פירושו תקיעה ותרועה בשופר. תשובה לקושי זה ניתנת בשתי ההערות הבאות:

(1) רש"י: זכרונות פסוקי זכרון ופסוקי שופרות לזכור להם עקידת יצחק שקרב תתתיו אילו, וכן בגמרא ר"ה טז ע"ב: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקרתם עצמכם לפני.

ה ע ר ה : לפי דש"י יהיה 'זכרון תרועה', כלומר זכרון לפני ה' ע"י 'יום תרועה', היינו ע"י התקיעה בשופר. וכן רשב"ם ורמב"ן:

רשב"ם: על ידי התרועה תיזכרו למקום כדכתיב והריעותם בחצוצרות וכר וגזרתם.

רמב"ן בהתייחסו לדברי רש"י: והיה צריך הרב להביא גם פסוקי המלכות מן המדרש, שלא ייתכן שיזכיר הכתוב פסוקי הזכרונות והשופרות ולא יזכיר המלכות וכו', אבל 'זכרון תרועה' כמו 'יום תרועה' יהיה לכם, יאמר שגר"ע ביום הזה ויהיה לנו לזכרון לפני השם כמו שנאמר להלן 'ותקעתם בחצוצרות והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם.

ובעבור שאמר שם 'וביום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם', וכאן ציוה בתרועה סתם במועד הזה בלבד ואחרי כן אמר 'והקרבתם אשה' — הגה התרועה הזאת אינה התרועה ההיא שהיא בחצוצרות על הקרבן, וזאת אינה על הקרבן, אבל היא חובה בכל

כמדבר כט, א: ... יום תרועה יהיה לכם.

ישראל היא בשופר. כי לא ציוהו עדיין לעשות חצוצרות, וסחם כל תרועה בשופר היא כמו שנאמר 'והעברת שופר תרועה וכו'. ספורינו: זכרון תרועת מלך בה יגילו מלכם כאמרו: 'הרנינו לאלהים עוזנו הריעו' וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין כמו שבא בקבלה כאמרו: 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב'. וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו, שיטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמור: 'כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו'.

בעל ספר החינוך מדגיש את ההעוררות לתפילה ואת המאמץ הדרוש להשתחרר ממחשבות ענייני עולם — אלה מושגים באמצעות התקיעה:

בעת צדה צריך האדם כיוון גדול בהתחננו לפני בוראו שירחם עליו ויצילהו מצרתו. ולכן נצטוו בתקיעת החצוצרות בעתים אלה, לפי שהאדם מהיותו בעל חומר צריך התעוררות גדולה אל הדברים, כי הטבע מבלי מעיר יעמד כישן, ואין דבר יעוררהו כמו קולות הנינון. מלבד התעוררות אל הכוונה יש עוד תועלת בקול החצוצרות, כי בכוח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם.

בעל "הכתב והקבלה" מבחין בין "זכרון תרועה" ל"יום תרועה". הראשון רומז לתשובה והשני על מצות התקיעה בשופר:

נזכוד לשבד את הלב ולהכניע את הרוח לפני יוצר כל יתברך, על כל אשר הדיעונו לעשות לפניו. וזהו שתירגם אונקלוס 'זכרון תרועה' — 'זכרון יבבא' וכו'. הזכירה התורה במלה 'זכרון תרועה' החיוב ביום זה להכנעת היצר והמחשבה על רוע המעללים והיא התשובה, וכפי המקובל, שהוא ראשון לימי תשובה. ולהלן אמרה תורה: 'יום תרועה לכם' והוא על מצות תקיעת שופר. וכן אמר 'זכרון תרועה' והיא מצות הכנעת הלב אל התשובה וכו'. וכוונה המקרא לדעת דבותינו 'עלה אלהים בתרועה' ד"ל ביום התרועה, והוא ביום הגזירה והמשפט לכל באי עולם עולה במידת אלהים. ו'בקול שופר' — ר"ל על ידי אמרי שפר היוצאים מפיות השבים בכל לב יבוא במידת ה' ברוך הוא, שהוא הרחמים. וכוונה זו נכללה גם כן במאמר התורה 'זכרון תרועה', דוצה לומר זכרון יום המשפט והדין בכדי לשום לב אל התשובה.

(2) ת"י: יום יבבא ידא לכוך למערבבא סטנא (לערבב את השטן) דאתי למקטרגא לכוך בקל יבבותכוך.

זמן התקיעה: 'יום תרועה יהיה לכם' — ביום ולא בלילה (שבת קלא

ע"ב, ר"ה ל' ע"א), וזמנה במוסף — וכן הוא בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"א): "מצות היום במוסף. אמר רב תחליפא קיסרייא — קרייא (הכתוב) אמר כן — יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה' (הסמיך יום תרועה לעולת מוסף)".

ירושלמי ר"ה פ"ד ה"א: כתוב אחד אומר 'יום תרועה' וכתוב אחד אומר 'זכרון תרועה' — הא כיצד? בשעה שהוא חל בחול — 'יום תרועה', בשעה שהוא חל בשבת — 'זכרון תרועה', מזכירין אבל לא תוקעין וכו'. ויק"ר כט, יב: כתוב אחד אומר: 'יום תרועה יהיה לכם' וכתוב אחד אומר: 'שבתון זכרון תרועה' מקרא קדש' — הא כיצד? בזמן שהוא בא בחול יום תרועה יהיה לכם ובזמן שבא בשבת — 'זכרון תרועה מקרא קדש', מזכירין ולא תוקעין. אמר רבי שמעון בן יוחי: יידחה במקדש, שהן מכירין זמנו של חודש, ואל יידחה בגבולין, שאינן מכירין זמנו של חודש. תאני ר' שמעון בן יוחי: 'יום תרועה יהיה לכם ועשיתם' (במדבר כט, א-ב) — במקום שהקרבנות קרבינן.

ראב"ע: מצוה להריע (לחובת היום, כאשר אנחנו עושים), כי אילו היה זה הריבוד על עולת היום (ככתוב 'ותקעתם... על עולותיכם') למה לא הזכיר (כן) בשאר המועדים? ועוד: כי על העולות ציוה לתקוע ולא להריע. בעל כתב סופר כותב: 'יום תרועה יהיה לכם' ובפרשת אמור כתוב: 'זכרון תרועה'. ובש"ס ר"ה מקשה אהודי ולבסוף לא תירץ כלום. ונראה לפרש, כי תרועה מרמז על תשובה כמו שכתב הרמב"ם: 'עורו ישנים', ותרועה גנחוי גנח ילולי מיילל. ולא סגי בתקיעת תרועה לבד, אלא שיוכור בלבו לשוב לה; וגם לא סגי כשמתעורר בראש השנה, אלא שיהיה לו לזכרון תמיד כל השנה. וזה שכתוב 'יום תרועה יהיה לכם' ו'זכרון תרועה'.

וראה דעתו של "הכתב והקבלה" לעיל.

מלכויות זכרונות ושופרות

(3) ראש השנה ל"ב ע"א: ומנין שאומרים מלכויות זכרונות ושופרות? רבי אליעזר אומר דכתיב (בויקרא כג, כד) 'שבתון זכרון תרועה מקרא קודש' וכו'. 'זכרון' — אלו זכרונות; 'תרועה' — אלו שופרות וכו'. אמר לו רבי עקיבא וכו' 'זכרון' — אלו זכרונות; 'תרועה' — אלו שופרות וכו'; מנין שאומרים מלכויות? תניא רבי אומר 'אני ה' אלהיכם' (בסוף הפסוק הקודם, כב) ובחודש השביעי' — זו מלכות. רבי יוסי בר יהודה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: 'זהו לכם לזכרון לפני אלהיכם', שאין תלמוד לומר 'אני ה' אלהיכם' (רש"י: 'הוא לשון: אני אדון לכם'), ומה תלמוד לומר (עוד) 'אני ה' אלהיכם'? זה בנה אב לכל מקום שנאמר בו זכרונות — יהיו

19:

ראש השנה ויום הכיפורים בתורה

למכויות עמהן. (רבנו חננאל: "הנה מצאנו מן התורה שצריך להזכיר זכרו-נות שופרות ומלכות").

ראש השנה ל"ג ע"ב: תנו רבנן מנין שבשופר? תלמוד לומר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה". אין לי אלא ביובל (שהרי הפסוק מדבר בביובל) — בראש השנה מנין? תלמוד לומר: 'בחודש השביעי', שאין תלמוד לומר 'בחודש השביעי' (שהרי מדובר שם על יום הכיפורים וידוע שהוא בחודש השביעי), ומה תלמוד לומר 'בחודש השביעי'? — שיהיו כל תרועות של חודש שביעי זה כזה. ומנין שפשוטה לפניו? ת"ל: 'והעברת (פשוטה משמע — העברת קול אחד) שופר תרועה'. ומנין שפשוטה לאחריה? ת"ל: 'תעבירו שופר'. (הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבא בינתיים) ואין לי אלא ביובל, בראש השנה מנין? ת"ל: 'בחודש השביעי' שאין ת"ל בחודש השביעי (רש"י: דהא כתב לן בכמה מקומות דיום הכיפורים בחודש השביעי הוא והכא יזה"כ כתיב), ומה ת"ל 'בחודש השביעי'? שיהיו כל תרועות החדש השביעי זה כזה. ומנין לשלוש של שלוש שלוש? (רש"י: מנין דהגך — פשוטה לפניו ולאחריה ותרועה באמצע — עבדינן תלתא זימני: למלכויות חדא, ולזכרונות חדא, ולשופרות חדא?) ת"ל: 'והעברת שופר תרועה' (ויקרא כה, ט) 'שבתון זכרון תרועה' (ויקרא כג, כד) 'יום תרועה יהיה לכם' (במדבר כט, א) (רש"י: תרועה תלתא זימני, לכל אחת פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה). ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה (שגם ביובל וגם ברה"ה יש שלוש תרועות)? ת"ל 'שביעי — שביעי' לגזירה שה וכו' (שביעי ביובל — והעברת שופר תרועה בחודש השביעי ושביעי בראש השנה). ובן הווא בירו של מיר"ה פ"ג ה"ה.

ראב"ט: אמרו המעתיקים שיום ראש השנה יום הדין וטעם התרועה זכר למלכויות.

רמב"ן (ויקרא כג, כד): ולא פירש הכתוב טעם המצוה הזאת: למה התרועה? ולמה נצטרך זכרון לפני ה' ביום הזה יותר משאר הימים? ולמה יצוה להיותו מקדא קדש כלל? אבל מפני שהוא בחדשו של יום הכיפורים בראש חודש, נראה שבו יהיה דין לפניו יתברך, כי במ ידיו עמים: בראש השנה ישב לכסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו וכו'. ועל דרך האמת תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר: 'אשרי העם יודעי תרועה'. וכענין שכתוב תרועת מלחמה, כי השם איש מלחמה. אם כן יום תרועה יהיה לכם, שיהיה היום לתרועה לנו; וכן זכרון תרועה מקדא קודש, שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש. ולא הוצרך להזכיר שופר, כי השופר רמו ביום' והתרועה בו, והנה הוא יום הדין ברחמים, לא תרועת

חיים חמיאל

מלחמה. ומפני זה הזכיר הכתוב התרועה, שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד מפי משה רבינו, שכל תרועה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה. ולמה הזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים? אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר והתרועה כשמה. ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניו ולאחריה, ולפיכך אמר ביודעי תרועה כי בצדקה ירמוו כי תפארת עוזמו אתה.

דין ורחמים

ויק"ר פכ"ט: אמר הקב"ה לאדם: זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הוזה ויצאת בדימוס (גור דין של חסד), כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הוזה ויוצאין לפני בדימוס. אימתי? 'בחודש השביעי באחד לחודש וכו'.

אמר הקב"ה לישראל: בני אם אתם מבקשים לזכות לפני בדין ביום הזה תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכים לפני בדין. 'באחד' — זה אברהם, שנאמר (בראשית כב, יג): 'וירא והגה איל' (וירא — תרועה); 'מקרא קדש' — זה יעקב, שנאמר (ישעי' מח, יב): 'שמע אלי יעקב וישראל מקוראי'. ואימתי תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכין לפני בדין? 'בחודש השביעי' *.

רבנו בחיי: מה שהוא יום הדין נדמו במלת 'זכרון'. כי הוא לשון גופל על הדין כמו 'מזכרת עון' (במדבר ה, טו). וכן לשון הפקידה מידת הדין מלשון 'פוקד עון אבות' (שמות כ, ה). ובפירוש אמרו תז"ל 'פקדונות הריהן כוכ- רונות' — נמצא הכתוב ביאר ברמז, כי יום הזה הוא יום הדין.

רמב"ן (ויקרא כג, כד): בר"ה ישב לכסא יושב צדק וכו' והגה הוא יום הדין ברחמים וכו' והגה זה מברואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתייחד במידת הדין ומגהיג עולמו וביום הכיפורים במידת הרחמים והוא מאמרם, מלך יושב על כסא דין וכו' — ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכיפורים יום רחמים בדין וכו'.

אברבנאל: אמרו בפסיקתא רבתי: יהודה בר נחמני בשם ריש לקיש פתח: 'עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר' — בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין בדין הוא עולה, שנאמר 'עלה בתרועה'; ובשעה שישראל נוטלין שופר ותוקעים, הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, ואימתי? בחודש השביעי וכו' ויצא מזה שיום תרועה אינו אלא הכנה והקדמה ליום

* מהרורת ליון אפשטיין תש"ט

[ד] מקרא קודש

ויקרא כג, כד-כה: ... שבתוך זכרון תרועה מקרא-קדש: כל-מלאכת עבודה לא תעשו...

במדבר כט, א: ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא-קדש יהיה לכם...

הכיפורים וכאילו התרועה היא כרוזא קרי בחיל: כל בן ישראל יעשה תשובה להינצל מזה הדין הכולל ביוה"כ הבא עלינו.

והנה לא ביארה התורה שיהיה יום תרועה יום הדין, לפי שהתורה ניתנה לכל העם, והמדע הזה מהדין הכולל בר"ה על כל עניני השנה אינו מדע ראוי לכל העם, כי הוא סוד ה' ליראיו פן יטעו בו השומעים שהיו כל הדברים מחוייבים כפי המערכה, לכן ציוה על תרופת הדבר שהיא התרועה ולא חשש לבאר ענין הדין.

העמק דבר (ויקרא כג, כז): ... יש להבין הא דכתיב כאן 'זכרון תרועה' ובאמת המצוה להריע בפועל כמו שכתוב בפ' מוספין 'יום תרועה' וא"כ מהו 'זכרון'? עוד יש להבין מה זה פירוש הכתוב 'תרועה' — והלא אין תרועה בין תקיעה? אלא כל זאת רמז על ענין קדושת היום ומוראו. והנה בפ' בהעלותך כתוב 'ביום שמחתכם וכו' ותקעתם וכו' וכי תבאו מלחמה וכו' והדעתם וכו' והקבלה ירועה, שאין תקיעה בלי תרועה ואין תרועה בלי תקיעה לפניה ולאחריה. אלא המקרא מרמז עיקר תכלית המצוה: דביום שמחה התכלית הוא התקיעה שהוא לשמחה וכו' מה שאין כן ביום רעה של המלחמה וכדומה עיקרו התרועה והתקיעה באה עמו לצירוף שלא יתיאש מן התקוה והגאולה. ומעתה דכתיב בר"ה יום תרועה למדנו דראוי להתעורר בו התעוררות תרועה שהוא יום הדין ולא תרועה בלבד אלא זכרון תרועה, שיהא נזכר שהוא יום תרועה ולא להנמס הוא זה.

[ד] מקרא קודש

(1) ר"ה ל"ב ע"א: רבי אליעזר אומר וכו' 'שבתוך' — זה קדושת היום (רבנו חננאל: והוא 'אתה בחרתנו מכל העמים'). 'מקרא קודש' — קדשהו בעשיית מלאכה. אמר לו עקיבא וכו' 'מקרא קדש' — זו קדושת היום. ה ע ר ה: 'מקרא קדש' נתפרש בשמות יב, טז, וכאן בפסוקים ד-ה. ע"י במאמר 'הג הפסח בתורה' במעיינות ג', נושא משנה 'מקרא קודש ושבתה ממלאכה' הערות 2, 6. ה מ כ י ל ת א מעירה: "כבדהו במאכל ובמשתה ובנסות נקיה" ולפי"ז אומר רש"י: 'מקרא' שם דבר, קרא אותו קודש לאכילה ושתייה וכסות". לפי ש"ד ל 'מקרא קדש' עניינו חגיגה ואסיפה של קדושה לכבוד ה'.

[ה] קרבן היום

יקרא כג, כה: ... והקרבתם אשה ליי.

במדבר כט, כו: ועשיתם: עלה לריח ניחח ליי פר בן בקרי אחד איל אחד,

וכן מפרש רמב"ן בפסוק ב' כאן: "וטעם 'מקראי קדש' יהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להיקבץ בבית ה' ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לאל בכמות נקיה ולעשות אותו יום משתה וכו'. ואונקלוס עשאו מלשון 'אשר יקרא אתכם באחרית הימים' — לשון מאורע, בכל יום שיארעו תעשו קדש, ורז"ל אמרו ארעם במאכל ובמשתה ובכסות נקיה, כלומר שלא יהא חוקה אצלך כחוק שאר הימים, אבל תעשה להם מקרא כל קודש לשנות במאכל ובמלבוש מחול לקדש וגם זה דעת אונקלוס.

אמנם כנגד הפה ודבר שפתיים אמר 'מקרא קדש' יהיה לכם, שבלשונם יכבדוהו ויקראוהו קודש וכמו שאמר הנביא 'אם תשוב משבת דגלך וכו' וקראת לשבת ענג'. ואפשר לפרש 'מקרא קדש' יהיה לכם' שבוים זה יתפללו ויקראו אל ה' שהוא הקודש המוחלט, כי ימי השבתות והמועדים ניתכנו להודות לה' ולומר לשמו וכו'. ואפשר לפרש שאמר 'מקרא קדש' יהיה לכם, שישאל יקראו את עצמם קודש, כי 'קדש ישראל לה' ראשית תבואתו' ולכן מפני קדושתם ומעלתם כל מלאכת עבודה לא תעשו.

הכתב והקבלה (בעקבות תרגום אונקלוס ות"י והרמב"ן): וגדאה לי בכוונת המתרגמים שהוא מלשון מקרה, אשר הוראתו הכנה והזמנה גם לדבר מיוחד וקבוע וכו' כמו 'הקדה ה' לפני' (בראשית כז, כ) וכו'. ופירוש 'מקרא קדש' — הכנה והזמנה אל הקודש, ר"ל שיכין האדם את לבו אל קדושת ימים אלה ויעשה ציור ורושם בנפשו מתוכן הודאתם, ויתן דעתו ומחשבתו אל היסודות, אשר עליהם הטבעו והונחו הימים הקדושים האלה וכו' (לפסוק ב').

[ה] קרבן היום

(1) רש"י: המוספים האמורין בחומש הפקודים (במדבר פרק כט).

(2) זיק"ר כט, יב: א"ר תחליפא קיסריא: בכל מוספין כתיב 'והקרבתם' וכאן כתיב 'ועשיתם' — הא כיצד? אמר להן הקב"ה לישראל: בני, מכיון שנכנסתם לפני בדין ויצאתם בדימוס מעלה אני עליכם כאילו היום געשיתם לפני, כאילו היום בראתי אתכם בריה חדשה וכו'.

ה ע ר ה : הדרשה ועשיתם — והקרבתם מקורה בירושלמי (ריה פ"ד הי"ח): "ר' לעזר בי ר' יוסה בשם ר' יוסי בר קצרתא: בכל הקרבנות כתיב 'והקרבתם' וכאן כתיב

כבשים בני־שנה שבעה תמימים. ומנחתם סלת בלולה בשמן,
שלושה עשרים לפר, שני עשרים לאיל. ועשרון אחד לכבש
האחד לשבעת הכבשים. ושעיר־עזים אחד חטאת לכפר
עליכם. מלבד עלת החדש. ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה
ונספיהם: כמשפטם לרית יחזח אשה ליה.

'ועשיהם'. אמר להן הקב"ה מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום
מעלה אני עליכם כאילו נבראתם ברייה חדשה".

ובפסיקתא זוטרתא: "'ועשיהם עולה' — מלמד שכל המשמר את המועדות כראוי
כאילו נעשה שותף עם הקב"ה במעשי בראשית שנאמר: 'ביום עשות ה' אלהים ארץ
ושמים'. לכן נאמר בראש השנה 'ועשיהם', שבחשרי נברא העולם".

הדרש בסמך איפוא לפסוק זה 'ועשיהם' בגלל הקשר האסוציאטיבי 'ועשיהם' —
'ביום עשות'.

(3) ראב"ע: של ציבור וכן איל אחד (פירוש: של ראש השנה וכן של
יום הכיפורים), ואינם פר כהן גדול והאיל שלו, ולפי דעתו, כי האיל הנזכר
בפרשת אחרי מות, שלקח מן העם איננו זה, כי על אילו ואיל העם נאמד:
'ועשה את עולתו ואת עולת העם'. והעד שיש תוספת שבעת כבשים. גם
זה 'שעיר עזים אחד לחטאת' איננו משעיר הגורלות, על כן כתוב: 'מלבד
חטאת הכפורים' הנכתבת בפרשת אחרי מות.

(4) רש"י: מוספי ר"ח שהוא ביום ראש השנה.

ה ע ר ה : ולכן אומרים בתפילת "ומפני חטאינו": יצאת מוספי יום הזכרון ובשאר
המועדים אין אומרים "מוספי" אלא במועד שחל בשבת, שיש בו שני מוספים: של
שבת ושל מועד. ובר"ה שהוא שבת מקריבים שלושה מוספים: של שבת, של ר"ח
ומוסף היום. וכן, 'שעיר עזים אחד חטאת' שמקריבים בה"ה, הוא חוק משעיר החטאת
של ראש החדש.

וכן הוא ברמב"ן. (במדבר כח, כ): הזכיר באחד לחודש השביעי 'מלבד
עולת החדש ומנחתה' ולא הזכיר חטאת החדש וכו'. רמב"ן שואל מדוע
כאן הזכיר 'מלבד עולת החדש ומנחתה' ולא הזכיר 'מלבד חטאת החדש'
ואילו ביה"כ הזכיר 'מלבד חטאת הכיפורים' ולא הזכיר 'עולת הכיפורים'
(שם, כט, יא)? והוא מסביר כי ביום הכיפורים שתי העולות נצטוו באותו
יום ואין הן שוות "כי לא נצטוו ישראל אלא איל אחד לעולה (ויקרא טו,
ה) ובכאן ציוה לעולה פר ואיל ושבעה כבשים (במדבר כט, ח) — אם כן
דבר ברור הוא שאלו המוספים על הנזכרים שם"; אבל חטאת שווה
בשני המקומות (פה ובאחרי מות), לכן אפשר לטעות שמדובר באותה

[ו] שם החג

ויקרא כג, כד: ... בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן וְזָכוֹן

תְּרוּעָה...

במדבר כט, א: ... יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם.

חטאת "כי אין ביום אחד שתי חטאות, ולכן הזכיר אותו ופירש בו מלבד חטאת הכיפורים", כי באחרי מות מדובר בחטאת הכיפורים "החטאת פנימי שנשרף מכפר על הקודש 'מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם' וזה (בפרשת פינחס) חטאת חיצונה כשאר חטאות הבאים עם המוספים וכו'. אבל בראש חודש השביעי היה במשמע למה שנאמר 'ובראשי חדשיכם תקריבו וכו', יהיה בשאר החדשים כולם, אבל בחודש השביעי יהיה כל קרבנו הקרבן הזה שחידש בו — ועל כן הוצרך לומר 'מלבד עולת החדש ומנחתה'. וכיון שהזכיר כן, כבר למדנו שכל מה שבא בפרשת 'ובראשי חדשיכם' היא מצוה בכול וגם החטאת ולא הוצרך לומר מלבד עולת החדש ומנחתה וחטאתה". ע"ש.

(5) הנסכים של הפר, האיל והכבשים של ד"ה, כי על נסכי ר"ח כבר ציונה

(כח, יד).

הבאנו לעיל (ע' 16) דעתו של פילון האלכסנדרוני "לפיכך קראה התורה לחג הזה 'זכרון תרועה' על שם השופר כלי המלחמה וקבעה חג זה להגיש בו חודתנו לאלהים עושה השלום ומגינו".

הרמב"ן דן בשאלת השם והוא כותב: 'בחדש השביעי' יכול השואל להקשות היאך זה חודש השביעי, והלא בני ישראל קודין אותו ראש השנה, וכן קורין אותו רבותינו בתלמוד בכל מקום ראש השנה, אלא מה 'בחדש השביעי' — שביעי לגאולתנו ממצרים, שכן הכתוב אומר בניסן (שמות יב, ב) 'ראשון הוא לכם לחדשי השנה', פירוש ראשון הוא לכם, שאינו ראשון בשנה, אבל ראשון הוא לנו לגאולה שלנו. וכן כאן 'בחדש השביעי', בחדש השביעי ליציאת מצרים. וכן אמרו במכילתא (בוא): 'החדש הזה לכם, לא מנה בו אדם הראשון', כלומר: אדם הראשון, שהוא ראש ליצירה, שהוא היודע ועד, שתשרי הוא החדש הראשון לבריאת העולם, לא מנאו ראשון, אבל אתם תעשו אותו ראשון, שראשון הוא לכם לגאולתכם. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל (מלכים א, ת, ב) בירח האתנים בחג הוא החדש השביעי: 'בירחא דעתיקיא דקרון ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא שביעאה' (בחדש שהראשונים היו קוראים לו ראשון — לבדייתו של עולם — ועכשיו הוא החדש השביעי — ליציאת מצרים).

במשנה ר"ה ט"א, נקרא החג "ראש השנה" ו"יום הדין": "באחד בתשרי ראש השנה לשנים" (משנה א) (ועי' שם בגמרא ח ע"א וע"ב): "בארבעה פרקים העולם נידון וכי בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון וכי" (משנה ב), וכן בווהר לפ' אמור נקרא יום הדין: "פקודא דא לתקוע שופר בר"ה דהוא יומא דדינא". בפיוט "ונתנה תוקף" המיוחס לאחד מקדושי מגנצא בתקופת מסעי הצלב נקרא ראש השנה "נורא ואיום". כנראה שבשם "ימים נוראים" השתמשו כבר הקדמונים. רבנו אפרים בר יעקב מבונא (ד"א תתקנ"ח—1198), בעל האגדה הזאת, חיבר סליחה לערב ר"ה ובה הוא קורא לר"ה "ימים נוראים" וליוה"כ "יום הגדול" (סליחות לכל השנה, הוצאת יצחק בן אריה יוסף דב, רעדעלהיים, תרמ"ד עמ' 85). השם "ימים נוראים" נמצא בספר מרדכי של ר' מרדכי בן הלל אשכנזי (נהרג על קידוש השם בנידונברג ה"א נ"ח—1298). השם נזכר גם בהגהות מיימוניות לרמב"ם הלכות סנהדרין פכ"ה, ה"ט. לפי אלבויגן בספרו "תולדות העבודה והתפילה בישראל" (מהדורה ג' 1931, ע' 546) השתמש בו לראשונה המהר"ל (ר' יעקב בן משה הלוי קט"ו—קפ"ז, 1355—1427). בספר המנהגים שלו יש פרק "הלכות ימים נוראים" ובו הלכות לכל חודש אלול. אח"כ השתמש בו ר' משה איסרליש (הרמ"א—רפ"ה—של"ב, 1525—1572) ב"דרכי משה" לטור או"ח סימן תקפ"א אות ב' ובשו"ע או"ח סימן תקפ"א.

(ב) יום הכיפורים בתורה

[א] התקופה והשם

שמה ל, י: וְכַפֵּר אֶהְרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה; מִדָּם חֲטָאת הַכֹּהֲנִים אַחַת בַּשָּׁנָה יִכַּפֵּר עֲלֵיו לְדֹרֹתֵיכֶם...

ויקרא טו, כט: וְהִיְתָה לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם; בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲבֹד אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזֹרַח הַזֶּה בְּתוֹכְכֶם.

ל: כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם...

לד: וְהִיְתָה־זֹאת לְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתֵם אַחַת בַּשָּׁנָה...

ויקרא כג, כז: אַךְ בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא...

[א] התקופה והשם

(א) בעשור לחודש השביעי; (ב) יום הכיפורים; (ג) בתשעה לחדש בערב, מערב עד ערב; (ד) אחת בשנה.

(1) רש"י: ביום הכיפורים — הוא שנאמר באחרי מות (ויקרא טו, יח): ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו.

(2) ספרא: 'והיתה לכם' (לישראל) ולא לאחרים; 'לחוקת עולם' — לבית עולמים; 'בחדש השביעי' — יכול כולו (מלבי"ם: "שאם לא עשהו בעשור, יוכל להשלים זה בכל ימי החודש") ת"ל: 'בעשור לחודש'.

(3) הוא החודש שבו נקבע ראש השנה ובו דובר בתורה לפני כן בפסוקים כד-כה.

(4) הכתב והקבלה: קרא את היום הזה בלשון כפרה ולא בלשון סליחה — נראה לי שבא להורות על אופן מחילת העוונות, שייערה התורה לגו ביום זה, והוא הוידוי והתשובה. אשר רק בצירוף אלה ביום הקדוש הזה גשיג החסד העליון למחילה וסליחת העוונות וכמאמרם (יומא פ"ח): אין יוה"כ מכפר אלא עם התשובה (עי' רמב"ם פ"א מתשובה), וזה נכלל בלשון כיפורים וכו'. אמנם אם נפרש לשון כיפורים כאן כבשאר מקומות לשון פיוס וריצוי, לשכך הכעס והחימה בערך השם יתברך לבדו, יחסר לנו בתורה עיקר גדול המצטרף ליוה"כ, והוא הוידוי והתשובה, אשר בלעדה כמעט אין תועלת בעצמו של יום.

כיפורים רבים נאמרו בו בפרק טו: כיפורי מקדש הקודש ואהל מועד והמזבח והכהנים וכל העם.

היום עצמו מכפר וכן דרשו חז"ל: "שיכול אין לי יום הכיפורים מכפר אלא אם כן

כה: וְכַל-מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ בְעֶצְמֵם הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא...
 לב: ... וְעִנִּיתֶם אֶת-נַפְשׁוֹתֵיכֶם בַּתְּשׁוּעָה: לְחַרֵּשׁ בְּעָרֵב, מֵעָרֵב עַד-עָרֵב תִּשְׁבְּתוּ
 שְׁבַתְכֶם.

עשהו מקרא קדש ונחמנה ולא עשה בו מלאכה — ומניין אפילו שלא עשאו מקרא קדש ולא נחמנה בו ועשה בו מלאכה שהיום מכפר? תלמוד לומר: "יום הכפורים הוא"; שיכול אין לי יוהכ"פ מכפר אלא עם הקרבנות ועם השעירים — ומנין אף-על-פי שלא בקרבנות ושלא בשעיר היום מכפר? תלמוד לומר: 'הכפורים הוא' (ספרא) ומעיר מלבי"ם: "ממה שאמר וכפל 'יום הכפורים הוא' מקרא קדש וכו' וכל מלאכה לא תעשו כי-יום כפורים הוא' מבואר שקריאת מקרא קדש ועינוי ואיסור מלאכה נגזר מצד שהוא יוה"כ ולא בהפך. ואף שלא עשה בו כל המעשים — היום מכפר. וכפי הנראה ממה שכתב כאן ב' פעמים 'יום הכפורים' מרבה אף שלא נחמנה וקראו מקרא קדש וכו' וכן מרבה אף שעשה בו מלאכה. וממה שכתב בפרשת אחרי 'כי ביום הזה יכפר' למד אף שלא הביא הקרבנות וכו' דברייתא כרבי דסבירא ליה דיוה"כ מכפר על שאינם שבים וכו' ע"ש (וראה להלן ג, הערה 71).

(5) ורבותינו דרשו מלשון 'בעצם היום הזה' דמועדים עיצומו של יום כלומר מעת צאת הכוכבים עד צאתם בליל המחירת למעט התוספת שלמדו להוסיף (לפני יום הכיפורים ואחריו) מחול על הקודש (רמב"ן ועי' יומא פא ע"א).

שלוש פעמים נאמר בפרשה 'בעצם היום הזה' בפסוקים כח-ל. בספרא דרשו: "יכול יהיו חייבים כרת על התוספת (עינוי ומלאכה)? תלמוד לומר: "יכול הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתה" — על עצם היום הזה עונש כרת ואין עונש כרת על תוספת מלאכה. יכול לא יהיו חייבים כרת על תוספת מלאכה אבל יהיו חייבים כרת על תוספת עינוי? תלמוד לומר: "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה" — על עצם היום הזה חייבים כרת ואין חייבים כרת על תוספת עינוי. יכול לא היה בכלל עונש אבל יהיה בכלל אזהרה? ת"ל 'כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה' על עצם היום הזה מזהרים ואין מזהרים על תוספת מלאכה וכו' (עי' יומא פא ע"א).

(6) העמק דבר: זה סעם על ועניתם את נפשותיכם משום דיום כיפורים הוא ותענית סגולה לכפרה.

(7) וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי (ברכות ח, ב).

(8) שהיום הולך אחר הלילה, ומכאן למדו לכל המועדים וכן הוא בספרא: 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה' — יכול יתחיל ויתענה בתשעה? תלמוד לומר: 'בערב' אי בערב יכול משתחשך? ת"ל 'ועניתם את-גפשותיכם בתשעה' — הא כיצד? — מתחיל ומתענה מבעוד יום, שכן מוסיפים מן

במדבר כט, ז: וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא-קָדֶשׁ...

[ב] מִקְרָא קוֹדֶשׁ, עֵינׁוּי וּשְׁבִיתָה מִמְּלֵאכָה וַיִּקְרָא טו, כט: וְהִיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲצוּ אֶת-נַפְשׁוֹתֵיכֶם וְכָל-מְלֵאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֲזֹרָחִי וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם. לא: שֶׁבַת שַׁבְתוֹן הִיא לָכֶם וְעֲצִיתֶם אֶת-נַפְשׁוֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם.

החול על הקודש. אין לי אלא מלפניו, מלאחריו מנין? תלמוד לומר: 'מערב עד ערב'. אין לי אלא יוה"כ, שבת בראשית מנין? תלמוד לומר 'תשבתו'. ימים טובים מנין? תלמוד לומר 'שבתכם'. הא כל שבתות שאתה שובת אתה מוסיף לה מחול על הקודש בין מלפניו בין מלאחריו. (9) העמק דבר: משמעות לשון 'הזה' בא ללמדנו אותה שנה שתקעתם בראש השנה.

[ב] מִקְרָא קוֹדֶשׁ, עֵינׁוּי וּשְׁבִיתָה מִמְּלֵאכָה

(1) ספרא: לכם ולא לאחרים (מלפנים): שלא נתן מצוה זו רק לישדאל).
 (2) ת"ר: 'תענו את נפשותיכם' — יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצ"טער? תלמוד לומר: 'וכל מלאכה לא תעשו' — מה מלאכה שב ואל תעשה, אף עינוי הנפש שב ואל תעשה (הצער הוא ע"י הימנעות ממילוי צרכי הגוף ולא ע"י סיגוף וגרימת צער). אימא היכי דיתב בשימשא וחמים ליה לא נימא ליה קום תיב בטולא (כשהוא יושב בשמש וחם לו לא יאמר לו קום שב בצל); יתיב בטולא וקריר ליה לא נימא ליה קום טוב בשימשא (כשהוא יושב בצל וקריר לו לא יאמר לו קום שב בשמש)? דומיא דמלאכה (בדומה למלאכה) — מה מלאכה לא חילקת בה אף עינוי לא תחלוק בו (רש"י: מה מלאכה לא חילקת בה — בכל צדדיה אסורה, אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדיו קאמר, יצאו חמה וצינה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא ישב אינו מצווה לישב) (יומא עד ע"ב).

ספרא: 'תענו את נפשותיכם' — עינוי שיהא בבית נפשותיכם, ואיוו זו? אכילה ושתייה; משום ר' ישמעאל אמרו: נאמר כאן 'תענו את נפשותיכם' ונאמר להלן: 'זיענך וירעיבך' — מה עינוי האמור להלן רעבון, אף עינוי האמור כאן רעבון. ע"י הערה 6.

(3) ספרא: אזור — זה אזור, האזור — לרבות נשי אזור.

(4) ספרא: 'גר' — זה הגר, 'הגר' — לרבות נשי גרים.

(5) ספרא: לרבות נשים ועבדים.

ויקרא כג, כז-לכ: אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא-קדש והיה לכם ועניתם את-נפשתיכם והקרבתם אשה לך. וכל-מלאכה לא תעשו... כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום

(6) דבי רבי ישמעאל תנא (יומא עד ע"ב): נאמר כאן עינוי ונאמר להלן (דברים ה, ג) עינוי (ויענך וירעיבך) מה להלן עינוי רעבון אף כאן עינוי רעבון (ולא סיגופים אחרים כגון קור וחום, ע"י הערה 2).

החינוך: מחסדי השם יתברך על בריותיו לקבוע להם יום אחד בשנה לכפר על החטאים עם התשובה בו וכך ולכן נצטוו להתענות בו, שהמאכל והמשתה ויתר הנאות המישוש יעוררו החומר להימשך אחר התאוה והחטא וכך הנפש החכמה מחפש אחר האמת שהוא עבודת האל ומוסרו הטוב והמתוק לכל בני הדעת. ואין ראוי לעשות ביום בואו לדין לפני אדוניו לבוא בנפש חסוכה ומעורבת מתוך המאכל והמשתה במחשבות החומר אשר היא (הנפש) בתוכו, שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה. על כן טוב להגביר נפשו החכמה ולהכניע החומר בפניה באותו היום הנכבד, למען תהיה ראויה לקבל כפרתה ולא ימנעה.

ספורנו: אעפ"י שבשאר מקראי קדש ראוי לשמוח ולהתענג גם באכילה ושתייה כאמרם: 'אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו', מכל מקום בעשור לחדש הוא יום הכיפורים להר-דוד ולהתאונן גבר על חטאיו, ואינו יום שמחה ותענוג, אבל הוא יום עינוי כאמרו: 'ועניתם את נפשותיכם והקרבתם אשה' והוא ענין קרבנות כהן גדול וקרבנות ציבור הבאים לכפרה.

הכתב והקבלה: כולל עינוי הגוף והנפש. עינוי הגוף ברעבון ועינוי הנפש — ממחשבות רעות, מהם קשים על נפש השכלית יותר מן העברה עצמה (הרהורי עברה קשים מעברה — יומא כט ע"א). ואם יענה האדם את גופו בצום ובתענית ולא יענה את נפשו מן ההרהורים הרעים, הוא חוטא ואין לו זכות מאותה תענית וכך (ע"ש).

(7) ראב"ע: וטעם שלא יעשו מלאכה, שלא תהיינה הנפשות מתעסקות חוץ מבקשת כיפור העוונות.

ספורנו: כי דאוי ביום כזה לפנות משאר עסקים לתת לב להשיג מחילה וכך.

רשב"ם: בשאר ימים טובים הותרה מלאכת אוכל נפש ונאסרה מלאכת עבודה, אבל יום הכיפורים שהוא יום עינוי — כל מלאכה אסורה כשבת. ספרא: יוכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, הרי זו אזהרה למלאכה;

הַזֶּה וְנִכְרַתָּהּ מֵעַמִּיהָ. וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמָּהּ. כָּל־
מְלָאכָה לֹא תַעֲשֶׂה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם. שֶׁבֶת
שֶׁבַתְחֹן¹⁰ הוּא לָכֶם וְעֵינֵיכֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּתְּשֻׁעָה לְחֹדֶשׁ בְּעֶרְב,
מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שֶׁבַתְכֶם¹¹.

במדבר כט, ז: וּבְעֶשׂוֹר לְחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־לְךָ יְהִי לָכֶם וְעֵינֵיכֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ.

כל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתה — הרי זו
עונש למלאכה; כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום ונכרתה —
הרי זה עונש עיניו.

(8) ספרא: מה ת"ל? לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע
מהו — כשהוא אומר 'והאבדתה' לימד על הכרת שאינו אלא אבדן.
(מלבי"ם: כי ה' ברחמיו חשב מחשבות בל תיכרת הנפש בהחלט, כי יש
הבדל בין כריתה ובין אבדון: הכורת כורת העצם משרשו וקוצץ הדבר
עצמו, והמאביד הוא שינוי מקומות וכו'. ובעל הכתב והקבלה מביא:
"כדבר הנאבד, שמתרחק וחוזר ונמצא וכו' כי רחום וחנון ה' ואחר כלות
עונש הכרת, ישוב וירחם עליו").

(9) רש"י: לעבור עליו בלאוין הרבה או להזהיר על מלאכת לילה
כמלאכת יום.

ראב"ע: פעם אחרת (חוזר ואומר לא תעשו) להוסיף חוקת עולם לדורו־
תיכם.

(10) מנין ליהו"כ שאסור ברחיצה, בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש
המטה? ת"ל: 'שבתון' — שבות (יומא עד ע"א).

ספרא: ומנין שיהו"כ אסור באכילה ובשתייה וכו'? ת"ל: 'שבתון' —
שבות. יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולן? ת"ל 'שבתון הוא לכם
ועניתם' — הוא אסור בכולן ואין שבת בראשית אסורה בכולן.
רמב"ם (שביתת עשור א, ה): ואין חייבין כרת (במוזיד) או קרבן (בשוגג)
אלא על אכילה ושתייה ולא על השאר.

(11) ראב"ע: זה יום השבת לא ייקרא שבת ישראל, כי אם שבת ה'
(פידוש: יוה"כ הוא שבת שלכם כמו שכתב 'שבת שבתון הוא לכם', כי
שבת בראשית לא יקרא שבת ישראל כי אם שבת לה' כמו שכתב שבת
הוא לה' — כג, ג).

ה ע ר ה: לפסוקים ב—ג: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם

[ג] קרבן היום וכפרה

ויקרא טז, ג: בַּזֹּאת יָבֹא אֲהָרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפָרִי בָן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה.

מועדי ששת ימים תיעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון וכו' שבת הוא לה' וכו' שואל רש"י "מה ענין שבתות אצל מועדים?" ומשיב הנר"א: "שכסדר המועדים בפרשה זו נזכרים שבעה ימים, מהם ששה (יום א' של פסח, ז' של פסח, א' של שבועות, א' של ד"ה, א' של סוכות ושמיני עצרת) שמוותרים במלאכת אוכל נפש, ואחד של יוה"כ שאסור בכל מלאכה כמו בשבת. ולזה מתכוונת התורה: "ששת ימים (מאותם שבעה ימים) תיעשה מלאכה" (מלאכת אוכל נפש וצורך החג) "וביום השביעי (של המועדים, שהוא יוה"כ) שבת שבתון" ואסור בכל מלאכה כשבת. לפי זה אין הכתוב מדבר בשבת, אלא במועדים. אבל לפי דאב"ע אי אפשר לפרש כך, שהרי בפסוק זה כתוב "שבת הוא לה'" ואין שבת לה' אלא שבת בראשית, שיהיה"כ לא נקרא שבת לה' אלא "שבת לכם" (כאן נאמר 'שבת שבתון הוא לכם' וכן בויקרא טז, לא). רמב"ם (שביתת עשור א, ב): כללו של דבר אין בין שבת ליוה"כ בעניינים אלו, אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביוה"כ בכרת.

[ג] קרבן היום וכפרה

(1) רש"י: אף-זו לא בכל עת כי אם ביום הכיפורים כמו שמפורש בסוף הפרשה: 'בחודש השביעי בעשור לחודש' (כט). רמב"ן: כבר הזכיר יום הכיפורים שאמד (בפ' תצוה): 'וכפר אהרן על קרבנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה', אמר בכאן: ואל יבוא בשום עת אל הקודש רק בזאת, כלומר: ביום אשר יקריב הקרבנות האלה לכיפורים; ואחרי כן יפרש בפרשה במה ייכנס. וסוד 'בזאת יבוא אהרן אל הקודש' כסוד 'זאת את הברית אשר הקימו' תי, ורבותינו רמזו בו אמרו בויקרא רבה: רבי יודן פתר קריה בכהן גדול בכניסתו לבית קדשי הקדשים חבילות חבילות של מצוות בידו; בוכות התורה: — 'זאת התורה' (דברים ד, לד); 'ובזכות מילה' — 'זאת בריתי אשר תשמרו' (בראשית יז, י); 'ובזכות שבת: — 'אשרי אנוש יעשה זאת' (ישעיה נו, ב); 'ובזכות ירושלים: — 'זאת ירושלים' (יהזקאל ה, ה); 'ובזכות שבטים: — 'זוואת אשר דבר להם אביהם' (בראשית מט, כח); 'ובזכות יהודה: — 'זוואת ליהודה' (דברים לג, ז); 'ובזכות כנסת ישראל: — 'זאת קומתך דמתה לתמר' (שיה"ש ז, ח); 'ובזכות התרומה: — 'זוואת התרומה' (שמות כה, ג); 'ובזכות המעשרות: — 'ובהגוני נא בואת' (מלאכי ג, ט); 'ובזכות הקרבנות: — 'בזאת יבוא אהרן וכו'.

(2) קודש הקדשים — ספרא: 'אל הקדש' — מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: 'אל הקדש אל פני

י: כְּחַגְתָּ בַד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־בַד יִהְיוּ עֲלֶיךָ בְּשָׂרוֹ וּבִאֲבָנֶיךָ בַד יִחָזֵר וּבְמִצְנַפֶּת בַד יִצְנֹף, בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרִחֹץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלִבָּשֶׁם.
 ה: וּמֵאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שַׁעֲרֵי עֵזִים לְחֻטָּאתָ וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה.

הכפרת אשר על הארון. יכול אין לי אלא קדש שיש בו ארון וכפורת? שאין בו ארון וכפורת (בבית שני) מגין? תלמוד לומר: 'אל הקודש', לעשות קודש שאין בו ארון וכפורת כקודש שיש בו ארון וכפורת.
 (3) ספורנו: בהקדשת פר לחטאת ואיל לעולה ולבישת הבדים שאין בהם צבע ולא ציור מלאכותי וכו'.

פר בן בקד הוקרב גם לחטאת של כהן גדול (השווה ויקרא ד, ג).
 (4) יומא ג, ו: הביאו לו בגדי לבן ולפי המשנה יומא ג, ג: "חמש טבי" לות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום". ועי' הערה 6.
 (5) ספרא: שיהיו משל קדש.

רמב"ן: וסודם כמו האיש לבוש הבדים, ולכך הודיעו כי בגדי קודש הם. ובויקרא רבה: כשירות של מעלן, כך שירות של מסן: מה שירות של מעלן איש אחד בתוכם לבוש בדים, כך שירות של מסן כתונת בד קדש. ספורנו: בכמותם ייראו המלאכים אל הנביאים, כי הם נראים אז בלבושי הבדים.

ולמה אינו משמש בבגדי זהב?

רש"י: מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ, שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור (ר"ה כו ע"א), אלא בארבעה ככהן הדייט וכולן של בוץ.

(6) רש"י: אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו. וחמש פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ לפנים; ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור (יומא ל ע"א).

(7) ספרא: שיהא משל ציבור.

(8) ספורנו: הראשון על חטאות במקדש, והמשתלח על שאר חטאי ציבור אשר לרוב טומאתו לא יאות לזבח ומטמא משלחו.

(9) יומא ו, א: שני שעירי יום הכיפורים מצותן שיהיו שניהם שוים במראה ובקומה ובדמים. ובלקחתן כאחד ואעפ"י שאינן שוין כשרין (ר"ע מברטנורא: "דתלתא קראי כתיבי: 'ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי רים'; 'ולקח את שני השעירים'; 'ונתן אהרן על שגי השעירים', וכיון דשעירים תרי משמע מה ת"ל 'שני' 'שני' 'שני' תלתא זמני? אלא שיהיו

- ו: והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו¹⁰ וכפר בעדו ובעד ביתו¹¹.
 ז: ולקח את־שני השעירים והעמיד אתם לפני יי¹² פתח אהל מועד.
 ח: ונתן אהרן על־שני השעירים זרלות¹³, זרל אחד ליה וזרל אחד לעזאזל¹⁴.
 ט: והקריב אהרן את־השעיר אשר עלה עליו הזרל ליה, ועשהו חטאת¹⁵.

שווים במדאה ובקומה ובדמים" (ועי' ספרא ותוי"ט, יומא סב ע"א; שבוֹר עזת יג, ע"ב).

(10) ספרא: שלא יביא משל ציבור וכן ת"י: ית תורא דחטאתא דהוא מן ממוניה.

רש"י: 'פר החטאת אשר לוי' האמור למעלה מלמדך כאן שמשלו הוא בא ולא משל ציבור (ועי' יומא נא ע"ב; שבוֹרות יד ע"א).

(11) נאמר כאן: 'וכפר בעדו ובעד ביתו' ונאמר בפסוק יא: 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו וכו'?

ספרא: זה וידוי דברים וכו'. נאמר כפרה בפר ונאמר כפרה בשעיר — מה כפרה האמור בשעיר וידוי דברים (שאין בה שחיטה דם), אף כפרה האמור בפר וידוי דברים. אם נפשך לומר 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו' ועדין לא נשחט הפר.

וכן מביא רש"י: מתוודה עליו עוונותיו ועוונות ביתו. וכן בעל הטורים. ראב"ע: 'והקריב אהרן את פר החטאת אל פתח אהל מועד' כמשפט וטעם 'וכפר בעדו', כי בו יכפר בעדו ובעד ביתו אחר שיש שם בו; וי"א כי העמדתו היא כפרה.

וכן רשב"ם: ולפי הפשט יביאנו בעזרה כדי להקריב אותו לכפרה כמו שמפרש לפנינו ושחט את פר החטאת אשר לוי (יא).

(12) ספרא: מעמידים בשער ניקנור.

(13) ספרא: שיהיו שוים, שלא יעשה גורל אחד גדול ואחד קטן, אחד של כסף ואחד של זהב וכו'.

(14) רש"י: מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל ונותן שתי ידי בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל ונותן עליהם את שכתוב בו לשם הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל:

פירוש עזאזל לפי יומא סז ע"ב: "עזאזל, שיהא עז וקשה וכו' במדבר וכו' קשה שבהרים". וכן בספרא: "למקום הקשה בהרים. יכול בישוב? תלמוד לומר: 'המדברה'. ומנין שיהיה בצוק? ת"ל: 'אל ארץ גזרה'". ולפי זה מביא רש"י: הוא הר עז וקשה. צוק גבה שנאמר ארץ גזרה — חתוכה.

(15) ספרא: שיאמר לה' חטאת.

י: וְהִשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּרֵל לְעֹזָאוֹל יַעֲמַד-חַיִּים לְפָנָי יְיָ לְכַפֵּר עָלָיו, לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאוֹל הַמִּדְבָּר בְּרָהֵם.¹⁸

חז"ל: 'ועשהו חטאת' — הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת (יומא מא; קדושין יד, חולין כד, כריתות כח). ולפי פשוטו של מקרא (גם) הכהן עושהו חטאת וכן בספרא לעיל.

רש"י: כשמניח הגורל עליו קורא לו שם ואומר לה' חטאת.

ראב"ע: ועשהו חטאת — שישחטנה (היינו אח"כ, בפסוק טו).

ספורנו: הגורל יעשה את השעיר חטאת כאמרם ז"ל: הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת.

(16) ספרא: עמידתו חי ומיתתו בצוק.

רש"י: כמו יועמד חי על ידי אחרים וכו' עמידתו חי עד שישתלח, מכאן ששליחותו למיתה.

הכתב והקבלה: שיהיה נשאר כך בעמידה חיים עוד עכשיו ולא יעשה בו דבר.

(17) רש"י: שיתודה עליו כדכתיב (כא): 'זהתודה עליו וכו'.

ראב"ע: כי הכיפור יהי עליו ופירושו (במה יכפר ז) לשלח אותו.

בעל הכתב והקבלה מוצא קשר לשוני בין 'כפרה' ל'יודוי' — שניהם מוב-נים כהרחקת החטא — "השלכה ועזיבת החטא". "וכן כל לשון כפרה

עניין הסרה". ויודוי — לדבריו — הוא מלשון 'ידה' — השלך והרחק.

(18) רש"י: לפי פשוטו לשלח אותו חי אל העזים אשר במדבר. כמו

שמצינו בצפורי מצורע (ויקרא יד, ז): 'ושלח את-הצפור החיה על-פני השדה' לטהרו מטומאתו, אף כאן לטהר את ישראל מעוונותיהם משלחו

אל המדבר, והוא מקום מרעה הבהמות כדכתיב (שמות ג, א): 'וינהג את הצאן אחר המדבר וכו' (עי' ראב"ע לפסוק ח', פירוש אחר).

משנה: קשר לשון של זהורית (צמר צבוע אדום) בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו (כנגד שער שיוציאוהו בו) ולנשחט כנגד בית

שחיטתו.

בעל הכתב והקבלה מפרש את "לעזאול" — "לבויון גדול וחזק, להת-

נהג בשעיר מנהג חרפה ובויון וכך דרך בניון ומגונה במדבר בארץ גזירה, מקום

שאין בו הגעות תועלת מאומה". הואיל ושעיר זה בא לעקור מנהג הבריות

שהיו זובחים לשעירים — "היה מהרצון האלהי כי ביום זה הגדול והנורא

תיעשה המצוה הזאת, אשר ענינה הוא לנהוג בזה השעיר (המסמל עבודת

אלילים) מנהג הפקר ובויון, בתת עליו כל עונות בני ישראל ופשעיהם וכו' כדי

לטעת בלבם, שלא לעבוד אלהים זולתו יתברך. ולא עוד אלא שהוא דבר שנוא

יא: והקריבו¹⁹ אהרן את־פר החטאת אשר־לו²⁰ וכפר בעדו ובעד ביתו²¹ ושחט את־פר החטאת אשר־לו²².

יב: ולקח מלא־המחטה גחלי־אש²³ מעל המזבח²⁴ מלפני יי²⁵ ומלא חפניו קטרת סמים דקה²⁶ והביא²⁷ מבית לפרכת²⁸.

ומשוקץ ומטמא במגע, דכתיב: "והמשלה את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה וכו'" הנה להיות שהיוקר והחשיבות יגדיל את הפחיתות והבוזיון הבא אחריו וכו', לכן הכינו את שני השעירים שווים במראה ובקומה עד שאין הבדל בכל עניניהם, וכל אחד מהם ראוי לעלות לקרבן לה' כחברו. אם כן כשמתנהגים אחר כך באחד מהם דרך בזיון, יעשה בנפש רואיו רשם יותר גדול להתבוות מעשי התועבה כאלה וכו' להתרחק מן הכעור ומן הדומה לו מעבודת אלילים".

(19) ראב"ע: בעבור שארכו דברי השעירים הוסיף לבאר אחר שהקריב

הפר ושני השעירים אל אהל מועד יחל לשחוט את הפר שלו.

(20) ספרא: שלא יביא משל ציבור.

(21) עדיין אין הוא שוחטו אלא מתודה וידוי שני, בוידוי זה הוא אומר:

"אנא השם חטאתי וכו' אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך". והעם כששמעו

את השם יוצא מפי כהן גדול היו כורעים וכו' ואומרים בשכמל"ו.

רש"י: וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים שהם כולם קרויים ביתו שנאמר

(תהלים קלה) 'בית אהרן ברכו את ה' וכו' — מכאן שהכהנים מתכפרים

בו. וכל כפרתן אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו.

ספורנו: כבר בא בקבלה ששתי הכפרות בעדו הן כפרת דברים בוידוי,

ולפיכך הן קודם שחיתת החטאת.

(22) ספרא: נותנו (את הדם) לאחר למרס (לעהבב) את דמו על הרובד

הרביעי שבהיכל (שודת אבנים בעזרה) (עי' יומא מב ע"ב) כדי שלא

יקרוש.

(23) ספרא: מן הלוחשות, שתהא האש בטלה על גבי הגחלים.

(24) רש"י: החיצון.

(25) רש"י: מצד שלפני הפתח והוא מערב.

(26) ספרא: שתהא דקה מן הדקה. כיצד היה עושה? היה מפריש שלשת

מנים מערב יום הכיפורים כדי למלא לפניו ומחזירם למכתשת כדי לקיים

בה דקה מן הדקה. ועי' כריתות ו ע"א.

(27) את הקטרת בכף בשמאלו ואת האש במחתה בימינו, וכן הוא במשנה

(יומא ה, א): (הוציאו לו את הכף ואת המחטה וחפן מלוא חפניו, ונתן

- יב: תתן את הקטרת על-האש לפני יי, וכסה ענן הקטרת את-הכפרת אשר על-העדות ולא ימות.
- יד: ולקח מדם הפר והזה באצבעו על-פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת זה שבע-פעמים מן-הדם באצבעו.
- יז: ושחט את-שעיר החטאת אשר לעם והביא את-דמו אל-מבית לפרכת, ועשה את-דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על-הכפרת ולפני הכפרת.
- יח: וכפר על-הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל-חטאתם, וכן יעשה לאהל מועדי השכן אתם בתוך טמאתם.

לתוך הכף וכו' נטל את המחטה בימינו (לפי שהיא כבדה וחמה וכפ הקטרת קלה הימנה) ואת הכף בשמאלו.

(28) משנה (שם): היה מהלך בהיכל (נכנס ומהלך בתוכו למערב) עד שמגיע לבין שתי הפרכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים וביניהן אמה וכו' מהלך ביניהן, עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון, הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרכת עד שהוא מגיע לארון. הגיע לארון (למקום ארון) נותן את המחטה בין שני הבדים. צבר את הקטורת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן (בדבר המחלוקת בין הצדוקים והפרושים עי' ספרא ויומא ג; וראה מאמרו של עמוס חכם, ע' 181 להלן). אחרי כן נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס (בבית קודש הקדשים), למטה וכו' כמצליף (שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלים — רע"ב); ועי' יומא נה.

(29) ספרא: שלא יהיו אחיו הכהנים מתכפרים בו.

רש"י: מה שהפר מכפר על הכהנים, מכפר השעיר על ישראל והוא השעיר שעלה עליו הגודל לשם.

ספורנו: אחר שהשלים לכפר בערו בחטאתו כענין התקושושו וקושו — ועם זה נראה את פני המלך.

(30) ספרא: שהוא נכנס בו לפני ולפנים.

רש"י: אחת למעלה ושבע למטה.

(31) ספרא: מטומאתם ולא כל טומאתם וכו' וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל — מטומאות שבקדש.

רש"י: על הנכנסים למקדש בטומאה ולא נודע להם בסוף.

הכתב והקבלה: בהזאת רם השעיר יסבב כפרה על כל הדברים הנוגעים

יז: וְכָל-אָדָם לֹא-יִהְיֶה בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד-צֹאתוֹ, וְכַפֵּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל-קְהַל יִשְׂרָאֵל.³⁵
 ח: וַיֵּצֵא אֶל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי-יְיָ, וְכַפֵּר עָלָיו,³⁶ וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר וְנָתַן עַל-קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב.³⁷

בענין הקודש והן טומאת מקדש וקדשיו. וזה שאמר אחריו: 'מטומאת בני ישראל'.

(32) ספרא: חטאים דומיא דפשעים דלאו בני קרבן.

הקרבן לא בא אלא בשונג שהיתה לו ידיעה שהוא טמא בתחילה ובסוף ובאמצע היה הדבר נעלם ממנו, וזה העלם בינתיים, היינו בשעה שנכנס למקדש, ואילו כאן מדובר בשונג שידע על טומאתו בתחילה ולא ידע עליה בסוף והוא אינו מביא קרבן אלא מחכפר בדם השעיר.

רש"י: אף הנכנסים מזיד בטומאה.

(33) רש"י: כשם שהוזה משניהם בפנים אחת למעלה ושבע למטה, כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם אחת למעלה ושבע למטה. וכן הוא בספרא: כשם שהוא עושה לפני ולפנים כך הוא עושה בהיכל וכו'.

(34) ספרא: אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם.

(35) ספרא: בשעה שנכנס לכפר בקטורת וכו' כשנכנס לכפר בדמים וכו' בביאה וביציאה.

(36) ספרא: כפרתו קודמת לכפרת ביתו וכפרת ביתו קודמת לכל ישראל. ראב"ע: בעדו ובעד ביתו בפר חטאתו ובעד כל קהל ישראל — בשעיר חטאתם.

(37) משנה: נטל דם השעיר והניח דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ (וזהו 'וכן יעשה לאהל מועד') אחת למעלה ושבע למטה. עירה דם הפר לתוך דם השעיר (וזהו 'ולקח מדם הפר ומדם השעיר') ונתן את המלא בריקן (וחזור ומערה מזרק מלא תוך הריקן כדי שיתעדבו הדמים יפה יפה — רע"ב) ויצא אל המזבח אשר לפני ה' — זה מזבח הזהב (יומא ה, ד-ה).

(38) רש"י: ומה היא כפרתו? ולקח מדם הפר ומדם השעיר' — מעורר בים זה לתוך זה.

(39) משנה: התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל? מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית (שם).

- יט: והוזה עליו מן-הדם באַצְבָּעוּ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.⁴¹
- כ: וְכֹלֶה מִכֶּפֶר אֶת-הַקֶּלֶשׁ וְאֶת-אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת-הַשְּׂעִיר הַחַי.⁴²
- כא: וְסִמַּךְ אֶהֱרֹן אֶת-שְׁתֵּי יָדָיו עַל-רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַחַי וְהִתְנַדָּה עָלָיו אֶת-כָּל-

(40) רש"י: אחר שנחן מתנות באצבעו על קרבנותיו, מזה שבע הואות על גגו.

ובספרא: והוזה עליו על טהרו ("חותה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שמגלה זהבו ומוזה מדם התערובת — הפר והשעיר — על טהרו של מזבח" — רמב"ם — עבודת יוה"כ ד, ב ועי' יומא נט, טו, וזב"ח חים לח) מן הדם שבענין (מן הדם הנוכר בפסוק הקודם, של הפר והשעיר) שבע פעמים — לא שבע טיפות. שבע — שיהיה מונה שבע פעמים לא אחת ושבע.

(41) ספרא: וטהרו — לשעבר, וקדשו — לעתיד לבוא.

(42) ספרא: אם כיפר כלה — דברי ר"ע. א"ל ר' יהודה: מפני מה הוא אומר (אם כלה כיפר) [וְכֹלֶה מִכֶּפֶר], אלא ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות כאילו לא כיפר.

ה ע ר ה: בזה גסתימה עבודת הכיפורים בפנים ועתה פונה אל השעיר החי שעלה עליו הגורל לעזאזל.

(43) יקריב אליו — השווה פסוקים ו, ט, יא.

(44) ספרא: עד כאן הוא זקוק לו להיות חי.

(45) כנהוג בקרבנות עולה, חטאת, אשם ושלמים, שנועדו לשחיטה.

ספרא: מלמד שהסמיכה בשתי ידיו, בנין אב לכל הסמיכות שיהיו בשתי ידים.

וינתן בן עזיאל: ויסמוך אהרן את תרתין ידיו בסידרא חדא ית ימיניה על שמאליה (עי' זהר בשלח דף נו ותחילת יתרו, אמור דף צב, גשא דף קמו על 'ישא אהרן את ידו' — ידו כתיב דבעי לארמא ימיניה על שמא-ליה).

ה ע ר ה: כתוב ידו והקרי ידיו ובמקומות אחרים כתוב וסמך את ידו, ועי' ראב"ע ויקרא א, ד.

(46) על ראש השעיר. והנוסח: אנא ה' עוו, פשעו, חטאו לפניך עמך בית ישראל וכו' עי' ספרא, ונוסח התפילה בסדר העבודה.

עֹזֶנֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וַיִּנָּח אֹתָם עַל־רֹאשׁ
 הַשְּׁעִירִי וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עֵתִי⁴⁷ הַמִּדְבָּרָה.
 כב: וַנְּשֵׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֶם אֶל־אֶרֶץ מִדְבָּרָה⁵⁰ וְשִׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר
 בַּמִּדְבָּר.

(47) ראב"ע: אחר שיסורו מישראל כאילו נתונים הם על ראש השעיר והולכים אל מקום שלא ייזכרו עוד וכו'.

רמב"ן: לא נאמר בפרו של אהרן ולא בשעיר החטאת של שם ולא בשום סמיכה שבקרבת כלשון הזה, מפני שהקרבת לרצון על אשי ה' והנה מרצים ומכפרים, אבל זה שאינו לשם, והמקבלו אינו מכפר ולא מרצה, אינו אלא נושא עונותם ועונה אמן בעל כרחו, ובהיות ישראל נקיים מכל חטא ופשע הוא ישא חטאתם, כאשר בא בפסוקים רבים בתורה ובנביאים, וזהו ונשא השעיר עליו וכו'.

(48) גמרא: 'איש' להכשיר את הזר, 'עתי', שיהא מזומן ('רש"י: "מוכן לכך מאתמול") 'עתי' — ואפילו בשבת, 'עתי' — ואפילו בטומאה ('רש"י: "בעתו ובמעוֹדוֹ ישתלח ולא יעבור ואפילו בשבת ובטומאה" — יומא טו).

ראב"ע: מזומן לעתו או מנהגו ללכת בכל עת בכיפורים וכו'.
 רשב"ם: איש עתי, הבקי בדרכים ובמדריות ורגיל בכל עת ששולחים אותו.

(49) משנה: מסרו למי שהיה מוליכו. הכל כשרין להוליכו אלא שעשו הכהנים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אמר רבי יוסי: מעשה והוליכו ערסלא (שם האיש) וישראל היה וכבש עשו לו מפני הבבליים, שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו: טול וצא טול וצא. (ובל תשהה עוננו תינו אצלנו עוד — רע"ב). מיקרי ירושלים היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. עשר סוכות מירושלים (סוכות עשו לו בדרך והולכים בני אדם לגור שם לפני יוה"כ שמלוין אותו מסוכה לסוכה) ועד צוק תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל, על כל סוכה וסוכה אומרים לו: הרי מזון הרי מים ומלוין אותו מסוכה לסוכה, חוץ מאחרונה שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו. מה היה עושה? חולק לשון של זהורית — חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו ודחפו לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים (יומא ו; ג-ו). המרחק מירושלים עד מקום השילוח שנים עשר מיל. עד הסוכה הראשונה ומסוכה לסוכה מיל אחד, ומן הסוכה העשירית לצוק שני מיל. הלכו מיל אחד ושם עמדו והשקיפו על השילוח.

בג: וּבָא אֶהָרֶן אֶל-אֶהֶל מוֹעֵדֶיךָ וּשְׁשַׁטְתָּ אֶת-בְּגְדֵי הַבְּדָדִים אֲשֶׁר לְבִשׁ בְּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחָם שָׁמָּה.

כד: וְרַחֵץ אֶת-בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ וְלְבִשׁ אֶת-בְּגְדֵי־יְשׁוּעָה⁵⁵, וְרָצָא⁵⁶ וְעָשָׂה אֶת-עֹלָתוֹ וְאֶת-עֹלֹת הָעֵם וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעָם⁵⁷.

(50) רש"י: ארץ חריבה, שאין בה שום תבואה, שהיא גזרה ונכרתת מכל טוב.

גמרא: אין גזרה אלא חתוכה (רש"י: "צוק חתוך בזקיפה ולא משופע כל כך") דבר אחר אין גזירה אלא דבר המתגורר ויורד. דבר אחר גזירה, שמה תאמר מעשה תהו הוא, ת"ל: 'אני ה' אני ה' גורתיו ואין לך רשות להרהר בהן. עי רמב"ן לפסוק ח' בפרקנו.

(51) ספרא: כל הפרשה כולה אמורה על הסדר, חוץ מן הפסוק הזה 'ובא אהרן אל אהל מועד'. ולמה בא ? כדי להוציא את הכף ואת המחתה.

רש"י: כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מביאה זו שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם (פסוק כד) והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב (פסוק כה) וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן (פסוק כג).

(52) רש"י: אחר שהוציאם (את הכף והמחתה) ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וכר' וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא: ושלח את השעיר במדבר (כב), ורחץ את בשרו במים וכר' (כד) ואת חלב החטאת (כה) וכל הפרשה עד יבוא אל המחנה (כח) ואחרי כן: ובא אהרן (כג).

(53) ספרא: מלמד שהם טעונים גזירה (רש"י: ולא ישתמש באותם ארבעה בגדים ליום כיפורים אחר).

(54) גמרא: ת"ר חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום וכולן בקודש בבית הפרוה חוץ מראשונה (פסוק ד') שהיתה בחול על גבי שער המים ובצד לשכתו היתה.

ראב"ע: במקום קדוש, בתצד אהל מועד, וסדין היו פורשין לו.

(55) רש"י: שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה.

ראב"ע: שישמש בהן בכל יום (כלומר בגדיו הרגילים). ויש אומרים שהם הנזכרים, והעד שלא נכתב ולבש בגדים אחרים (כמו בפרק ו, ד).

(56) רש"י: מן ההיכל אל החצר שמוצת העולה שם.

(57) ספרא: עולתו קודמת לעולת העם וכפרתו קודמת לכפרת העם.

רש"י: עולתו — איל לעולה האמור למעלה (פסוק ג) 'בזאת יבוא אהרן וכר' ואת עולת העם' — ואיל לעולה האמור למעלה (פסוק ה): 'וזאת עדת בני ישראל יקח וכו' ואיל אחד לעולה' (ה).

41.

ראש השנה ויום הכיפורים בתורה

כה: וְאֵת חֶלֶב הַחֲטָאֹת⁵⁸ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ⁵⁹.
 נו: וְהַמְשַׁלַּח⁶⁰ אֶת־הַשְּׁעִיר לַעֲזָאוּל יִכְבֵּס בְּגָדָיו⁶¹ וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם,
 וְאֶחָד־יָכֵן יִבּוֹא אֶל־הַמִּתְּנָה.
 מז: וְאֵת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֵת שְׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הֵנִיחָ אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ
 יוֹצִיא⁶² אֶל־מַחוּץ לַמִּתְּנָה, וְשָׂרְפֵהוּ⁶³ בְּאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־
 פְּרָשָׁם.

ראב"ע: עולתו — הוא האיל.

ו א י ל ה ע ם — ופר העם ושבעה כבשיהם כי כן כתוב (פר בן בקר אחד,
 א י ל א ת ר, ככשים בני שנה שבעה — במדבר כט, ח); ועי' יומא ע
 ע"ב.

זו דעת רבי בספרא וביומא שהאיל האמור כאן הוא איל המוספים בפ'
 פינחס וכן פסק הרמב"ם. וראב"ש אומר שני אילים הם, אחד אמור כאן
 ואחד אמור בחומש הפקודים.

ספורנו: אחר שכיפר בעדו בחטאתו ובעד העם בב' חטאות שגם שעיר
 המשלח נקרא חטאת, כאמור: 'שני שעירי עוים לחטאת', ושניהם יקדמו
 לעולת העם כמשפט כל חטאת שקודמת בכל מקום לעולה כמו שבא
 בקבלה.

(58) רש"י: אמורי פר ושעיר.

ראב"ע: חלב פר החטאת וחלב שעיר החטאת, גם חלב שעיר העזים שהוא
 חטאת לכהן כמשפט ואינו נשרף — וזה בפרשת פינחס (שעיר עזים אחד
 לחטאת מלבד חטאת הכפורים — במדבר כט, יא).

(59) ספרא: יקטיר אף בשבת, יקטיר אף בטומאה.

(60) ספרא: לא המשלח את המשלח (כלומר: לא הכהן הגדול).

(61) ספרא: כיון שיצא חוץ לחומת ירושלים מטמא בגדים — דברי רבי
 יהודה (ולדעת אחרים — ר"י ור"ש — עד שיגיע למקום השילוח).

(62) ראב"ע: בציווי.

רמב"י: יוציא אהרן — הגוזר — בציווי, על דעת ראב"ע. והנכון יוציא —
 המוציא וכן ישרפו — השורפים.

(63) רמב"ן: השודפים — ואמד הכתוב השודפים בלשון רבים ללמד שאם
 נתעסקו רבים בשריפה: אחד מביא את האור ואחד מסדר עצי המערכה
 ואחד מבעיר את האש — לא יטמאו בגדים אלא המצית האור בפרים
 עצמם משיציתו ברובו. ולכן חזר ואמר בלשון יחיד: 'והשורף אותם'.

כח: והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ את-בשרו במים, ואחר-כן יבוא אל-
המחנה.

לב: וכפר הפה⁶⁴ אשר-ימשת⁶⁵ אתו ואשר ימלא את-ידו⁶⁶ לכהן תחת אביו⁶⁷
ולבש⁶⁸ את-בגדי הבר בגדי הקדש.

לג: וכפר את-מקדש הקדש⁶⁹ ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר, ועל הפהגים
ועל-כל-עם הקהל יכפר⁷⁰.

לד: והיתה-זאת לכם לחקת עולם⁷¹ לכפר על-בני ישראל מכל-חטאתם אחת
בשנה...

(64) ראב"ע: שב עתה לפרש על כל מה שיכפר.

(65) רש"י: כפרה זו של יה"כ אינה כשרה אלא בכהן גדול, לפי שנאמרה
כל הפרשה באהרן, הוצרך לומר בכהן גדול הבא אחריו כמוהו.
רשב"ם: לפי שאמר 'בזאת יבוא אהרן, ואם אין אהרן, תהיה עבודת יום
הכיפורים בכהן המשוח תחתיו.

(66) רש"י: והם כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו ואילך.

רמב"ן: שיכול אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מגין?
ת"ל: 'ואשר ימלא את ידו' ללבוש את הבגדים — והם כל הכהנים הגדו-
לים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו גנזה הצלוחית של שמן המשחה —
לשון רש"י. ואין הכוונה לרב שלא יהא במקדש כהן גדול מרובה בכגדים
אלא מיאשיהו ואילך וכו' אבל בכל הזמנים אם נתרבה בכגדים כשר
לעבודת יה"כ — שהרי לעולם מתקנים כהן אחר ביוה"כ ואין מוש-
חין אותו ואם אירע פסול בכהן גדול משמש זה תחתיו שהוא כשר בריבוי
הבגדים בלא משיחה.

(67) ספרא: מלמד שהבן קודם לכל אדם וכו' בזמן שהוא ממלא מקומו
של אביו הוא קודם לכל אדם. ואם אינו ממלא מקומו של אביו יבוא אחר
וישמש תחתיו.

(68) ראב"ע: הוא מבית לפרכת.

(69) ראב"ע: עמם הלויים, כי הם לא ייקראו 'הכהנים', רק כל כהן הוא
לוי ואין כל לוי כהן.

(70) ראב"ע: וכבר אמר כן להוסיף 'אחת בשנה'.

(71) ספורנו: לכפר, שהיום עצמו יכפר, אעפ"י שלא יהיה מקדש עבודה,
כאומרים: תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר.

(72) רש"י: כל אכין ורקין שבתורה מיעוטים — מכפר הוא לשבים ואין
מכפר על שאינם שבים.

ויקרא כג, כז: אָרְבָּה בַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִיתֶם אֶת-נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִקְרַבְתֶּם אֶשְׁחֵז לִי.

כח: וְכָל-מִלְאָכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי יוֹם כִּפּוּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם⁷³ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם.

מגדבר כט, ה: וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ לִי רִיחַ עֹלָה פַר בֶּן-בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם.

ס: וּמִנְחַתֶּם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶד שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶתֶר.

י: עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים.

יא: שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכִּפּוּרִים⁷⁴ וְעֹלַת הַתְּמִיד וּמִנְחַתָּהּ וְנִסְכֶיהָ.

רמב"ן: מביא דברי רש"י הג"ל וממשיך: "ואם כן יהיה טעם הכתוב, כי באחד לחודש יהיה לכם לכולכם יום זכרון תרועה שתהיו כולכם נדונים לפניו, אך יהיה למקצתכם בעשור לחודש הזה יום הכיפורים — והרי הוא (פירושו של "אך") כטעם בלבד. וכן: 'שא נא חטאתי אך הפעם' וכן: 'הרק אך במשה' — הבלבד במשה וכו', ועל דרך הפשט אך טעמו א כן לאמת הענין, 'אכן נודע הדבר', 'אכן כאדם תמותו' — אכן בעשור לחודש יום הכפורים הוא — הבטחה באמיתות הענין יאמר: באחד לחודש יום הדין, אמנם בעשור לחודש יום כיפורים, על כן תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו וכו'".

(73) ספורינו: והוא ענין קרבנות כהן גדול וקרבנות ציבור הבאים לכפרה.

(74) רמב"ן: ... מפני שאמר: 'ועניתם את נפשותיכם והקרבתם אשה לה', ובפרשת אחרי מות תלה עוד הכפרה בקרבנות ובשעיר המשתלה, מפני כן הוצרך לומר 'וכל מלאכה לא תעשו' בגוף היום הזה, כי יום הכפורים הוא בגופו לכפר עליכם מלבד כפרת הקרבנות.

(75) ראב"ע: פירוש כי יום כיפורים עליכם לבדכם.

(76) חטאת מוספים באה אחרי חטאת הכיפורים (מסתבר מהדיוק מלבד). רש"י: שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות שגם הוא חטאת (החטאת האמורה כאן, דמה נזרק על המזבח הציצון).

רש"י: ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו (ובשרה של החטאת הציצונה נאכל לכהנים אחרי יוה"כ, ואילו בדמה של חטאת הכיפורים מכפרים על הקודש ועל קדש הקדשים, אימוריה לאשים ובשרה נשרף מחוץ למחנה).